

Doktori (PhD) Disszertáció

LÁZÁR BALÁZS

Krajovai és topolyai báró Kray Pál táborszernagy katonai pályája

A doktori disszertáció tézisei

Témavezető: Prof. Dr. Poór János (DSc) egyetemi
tanár

Budapest, 2012

Eötvös Loránd Tudományegyetem
Bölcsészettudományi Kar
Történelemtudományok Doktori Iskola
Vezetője: Prof. Dr. Székely Gábor (DSc) egyetemi tanár
Közép- és Koraújkori Egyetemes Történelem Doktori Program
Vezetője: Prof. Dr. Poór János (DSc) egyetemi tanár

A védési bizottság tagjai:

Elnök: Prof. Dr. Majoros István (DSc) egyetemi tanár
Bíráló: Dr. Csikány Tamás (DSc) egyetemi docens
Bíráló: Dr. Lenkefi Ferenc (CSc) főlevéltáros
Tag: Dr. Kalmár János (CSc) egyetemi docens
Titkár: Dr. Réfi Attila (PhD) egyetemi docens
Póttag: Dr. Szijártó István (CSc) egyetemi docens
Póttag: Dr. Etényi Nóra (CSc) egyetemi tanár

1. Az értekezés célja és forrásai

Történetírásunk és az iskolai történelemtanítás számára évtizedeken keresztül elsősorban a függetlenségi harcok, a Bécs elleni felkelések jelentették az újkori és kora újkori magyar történelmet. Bocskai hajdúi, Rákóczi kurucjai és 1848/49 honvédek álltak a kutatások homlokterében. Pedig a Habsburgok zászlai alatt több százezer magyar vagy legalábbis magyarországi katonának küzdötte végig a dinasztia sorozatos „örökösödési” háborúit, illetve harcolt a forradalmi Franciaország és Napóleon ellen. Az egyszerű katonákon kívül a magyarság jeles hadvezéreket is adott a császári hadseregnek. Gondoljunk csak a legendás huszártábornokra, Nádasdy Ferencre, de említhetjük Hadik Andrást, Berlin megsarcolóját, majd a Haditanács elnökét, és ide kíváncsozik Alvinczy József is, aki Napóleonnal kétnapos, elkeseredett csatát vívott Rivolinál. Ebbe a sorba illeszkedik Kray Pál táborszernagy, aki 1735. február 6-án született Késmárkon és 1804. február 19-én hunyt el Pesten.

E korszakukban ismert és elismert személyiségekről jelenleg csak elavult, vázlatos, szűk forrásbázison alapuló életrajzok állnak rendelkezésünkre. Doktori disszertációm célja egy olyan Kray-biográfia összeállítása volt, mely a lehető legszélesebb forrásbázisra támaszkodva kívánja bemutatni a táborszernagy katonai karrierjét.

Disszertációm egyik fő forrása az 1904-ben napvilágot látott levélgyűjtemény, melyet a bécsi hadilevéltár adott ki, illetve egy korabeli életrajz, melyet a késmárki evangélikus lelkész Genersich Keresztély állított össze. A katonai pályaképet azonban elsősorban levéltári anyagokra támaszkodva rekonstruáltam. Áttekintettem a Kriegsarchiv vonatkozó fondjait a személyi ügyek, a kitüntetések és az egyes hadjáratok iratanyagait őrző fondcsoportokban, továbbá átnéztem az Udvari Haditanács irattári segédkönyveit is a Kray Pálra vonatkozó információk tekintetében. A táborszernagy irathagyatékának

egy töredéke a Magyar Országos Levéltár őrizetében található, mely főleg élete utolsó éveire vonatkozóan szolgáltatott információkat.

2. A disszertáció felépítése és módszerei

Munkámat tíz nagy fejezetre tagoltam, melyekből hét kronologikusan követi a tábornok katonai pályájának állomását. A források és bibliográfia ismertetése után fejezetben (II.) mutatom be a karrier kezdetét a hétéves háborúban (1756–1763) és felívelését II. József uralkodása alatt, melyben elemzem Kray tevékenységét a Horea és Closka-féle felkelés és utóhatásainak (1784/85) felszámolásában. Ezután következik a harmadik fejezetben Kray vezérőrnagy szerepének ismertetése a török háború alatt (1788–1791), melynek során a szépen felívelő tábornoki karriert a korai nyugdíjazás törte egyelőre derékba. Ennek oka feltehetőleg egy vizsgálat volt, mely 1790 tavaszán kereskedők panasza nyomán indítottak Kray és a havasalföldi császári hadtest több tábornoka ellen.

A negyedik fejezetben mutatom be Kray 1793-as reaktiválását, majd tevékenységét a császári-királyi németalföldi és rajnai seregnél. A tábornok a forradalmi Franciaország ellen vívott első koalíciós háborúban (1792–1797) a főszerep egyik sikeres elővéd-parancsnokaként tevékenykedett, mely meghozta számára az altábornagyi előléptetést 1796 februárjában. Külön fejezetet szenteltem az 1797. évi neuwiedi kudarcnak és azt követő vizsgálatnak, melynek majdnem végzetes következményei lettek karrierjére nézve, de végül mindössze 10 napos szobafogságra ítélték és áthelyezték az itáliai sereghez.

Ezután a hatodik és a hetedik fejezetben a karrier hirtelen felívelését ismertetem a második koalíciós háború (1799–1801) folyamán. 1799-ben Kray Pál altábornagy előjárója váratlan halála miatt az itáliai hadsereg ideiglenes főparancsnoka lett.

Először visszaverte az ellenséges offenzívát a Verona környéki ütközetekben, (1799. március 25–31.) majd ellentámadásba ment át és 1799. április 5-én Magnanónál a császári-királyi hadsereg egyik legfényesebb győzelmét aratta a franciák felett a korszakban, amivel megalapozta a Szuworov és Melas vezette osztrák-orosz szövetséges seregek további itáliai sikereit. 1799. július 31-én mindössze háromhetes ostrom után a Kray vezette seregtest elfoglalta Mantova erődjét, melyet a franciák 1796/97-ben csak héthónapos körülfárás után tudtak birtokba venni. Hadtestével ezután erőltetett menetben Szuworov segítségére sietett, majd Novinál augusztus 15-én a szövetségesek döntő győzelmet arattak a franciákon. A csatában Kray tábornok vezette a szövetséges sereg jobbszárnyát. Szintén fontos szerepet játszott szeptember 16-i fossanói győzelemben.

Az itáliai sikerek nyomán Kray Pál tábornokot 1800. február 2-án kinevezték a németországi cs. kir. hadsereg élére, mely poszton Károly főherceget, Ferenc császár öccsét követte. Több ok miatt, melyeket a fejezetben hosszasan elemzem, Kray nem tudta megismételni előző évi teljesítményét. Az engeni (május 3.), meßkirchi (május 5.) és biberachi (május 8.) vereségek nyomán Ulmig vezette vissza a németországi hadsereget, ahonnan viszont több mint egy hónapig tartotta sakkban ellenfelét, Moreau tábornokot. Végül kénytelen volt visszavonulni az Inn vonalára, majd július 15-én fegyverszünetet kötni a franciákkal. Krayt végül 1800. augusztus 28-án váltották le meglehetősen megalázó módon. A katonai karrier ezzel véget ért. A IX. fejezetben a tábornok utolsó éveit ismertetem, amikor főleg egyetlen életben maradt fia, Kray Ferenc karrierjének egyengetése és az itáliai sikerek nyomán megszerzett topolyai birtok fejlesztése jegyében zajlott.

A pályafutás kronologikus ismertetése mellett, tematikus fejezetben (VIII.) ismertetem Kray törekvéseit a különféle rendjelek, (Szent István- és Mária Terézia-rend) birtokok és ezredtulajdonosság elnyerésére, a szűkebb és tágabb rokonság előreju-

tása érdekében kifejtett erőfeszítéseit és azt a kapcsolati hálót, melyet a tábornaszernagy kiépített. Fiai, Antal, János és Ferenc iskoláztatása és katonai karrierjük egyengetése miatt Kray minden követ megmozgatott, melynek számos lecsapódását találtam meg a tisztek személyi ügyeit intéző Udvari Haditanács iratanyagában.

Szintén eltérek az időrendtől a „Kray-kultuszt” tárgyaló fejezetben, (X.) melyben a tábornaszernagy magyarországi és európai népszerűségét, ismertségét, továbbá szerény utóéletét kívántam felidézni. A Horea- és Closka-felkelés leverését követően, egy csapásra az erdélyi nemesség ünnepelt hőségévé vált, míg 1799-es sikerei nyomán európai ismertségre és elismertségre tett szert. Költeményben emlékezett meg róla a korszak legnagyobb magyar poétája, Csokonai Vitéz Mihály is. A XX. századra azonban Kray neve szinte teljesen kikopott a magyar köztudatból.

3. Eredmények

Reményeim szerint munkám révén sikerült bemutatnom egy jelentős, ám mára nagyrészt elfeledett magyar katonai személyiség életét és pályáját és talán némileg azt a kort és azt a közeget is, melyben élt. Jelen értekezés olyan adalékokkal is szolgálhat – elsősorban a korabeli császári-királyi hadsereg belső életére vonatkozóan – melyek túlmutatnak a tábornaszernagy személyén. Hozzájárulhat a korabeli katonaélet, tiszti hivatás működésének megértéséhez, illetve a Habsburg felvilágosult abszolutizmus katonai rendszerének tanulmányozásához. Bepillantást nyerhetünk a belviszályoktól sújtott katonai felső vezetés működésébe, mely részben magyarázattal szolgálhat a sorozatos vereségekre is, melyek a francia háborúk idején érték a császári-királyi hadsereget. Itáliai és németországi főparancsnoksága révén, képen alkothatunk a politikai és a katonai vezetés kapcsolatáról. A forrásokból kiviláglik az is, hogy az 1800.

évi hadjárat során nem elsősorban Kray katonai tehetségtelenségében rejlett a probléma, hanem a főhercegi autoritás hiányában. A táborszernagy előde is, utóda is Habsburg főherceg, az uralkodó egyik testvére volt.

Kray pályája rávilágít arra is, hogy a korszakban a magyar nemesség számára a császári-királyi hadsereg jelentős karrierlehetőségeket tartogatott, melyekkel sokan éltek is. Minden megaláztatás és karrierjének számos vargabetűje ellenére Kray Pál a szerény vagyonú, köznemesi-polgári létből a tehetős arisztokraták sorába emelkedett katonai teljesítménye révén.

Az első és második koalíciós háború időszaka valóságos virágkora volt a magyar tábornokoknak a császár hadseregében. A következő kutatás témája lehet a trend megfordulásának vizsgálata, mivel a napóleoni háborúk idején (1804–1815) a magyarok száma jelentősen megcsappant a katonai felső vezetésben.

4. A témában eddig megjelent publikációim

Lázár Balázs: Mantova visszafoglalása a második koalíciós háború idején.

1799. július 5–július 30. Hadtörténelmi Közlemények 119. (2006) 2. 415–457.

Lázár Balázs: Báró krajovai és topolyai Kray Pál táborszernagy végrendelete. Lymbus Magyarságtudományi Forrásközlések. (2006) 4. 141–147.

Lázár Balázs: Kray Pál (1735–1804) és a Mária Terézia Rend. A Habsburg Birodalom legmagasabb katonai kitüntetésének adományozási gyakorlata Kút (2008) 1. 125–141.